

CÁCH ĐẶT TÊN CON VÀ LỄ CÚNG GỌI HỒN CỦA NGƯỜI GIÁY LÀO CAI

SẢN CHÁNG

I. TÊN GỌI VÀ ĐẶT TÊN CON

Dân tộc nào cũng phải đặt tên cho mỗi con người khi ra đời. Song, mỗi dân tộc có tên gọi và cách đặt tên khác nhau. Người Giáy cũng vậy.

1. Người Giáy Lào Cai đặt tên cho con cháu theo các hình thức sau

a. Về thời gian: Thường là đầy tháng gia đình mới làm lễ đặt tên, nhưng cũng nhiều trường hợp sau 3 ngày, một tuần, nửa tháng là đặt tên.

- Sau một tháng mới đặt tên là: 1- Con đầu lòng; 2- Nhà khá giả. Nhưng cả hai trường hợp đều không phải là nguyên tắc cứng. Trường hợp thứ nhất, nếu cả gia đình túng thiếu thì cũng có thể sau 3 ngày mới đặt tên, một tuần, nửa tháng là đứa bé cũng được bố mẹ, ông bà đặt tên; trường hợp thứ hai, dù gia đình có khá giả, nhưng đứa bé là con thứ (từ thứ 3 trở đi) thì cũng có khi một tuần, nửa tháng, bố mẹ, ông bà đứa trẻ mới được làm lễ đặt tên.

- Sau 3 ngày, một tuần, nửa tháng đặt tên: 1- con thứ; 2- gia đình túng thiếu; 3- ăn ở với hàng xóm không được hoà thuận. Song, là con thứ, nhưng những đứa trước toàn là gái, đứa này là con trai, thì bố mẹ, ông bà nó cũng sẽ cố gắng để đầy tháng làm lễ đặt tên.

b. Về nghi lễ: gia đình khá giả có thể mổ lợn từ ba bốn chục cân trở lên, gia đình túng thiếu chỉ cần một con gà để cúng tổ tiên, bà mụ; sau đó lấy bát gạo, thắp nén hương cắm lên bát gạo, đựng quả trứng gà mới đầu nhọn lên trên trong bát gạo rồi đưa đến mâm người cao tuổi hoặc có họ nội ngồi để xin tên. Đại diện trong mâm hoặc họ nội hoặc người cao tuổi đặt tên rồi nhúp gạo đặt lên đầu quả trứng, nếu có từ 3 hạt gạo trở lên đậu trên quả trứng sẽ lấy tên đó, nhưng những người khác trong cùng mâm có thể đồng ý lấy tên đó hoặc chọn tên khác, nếu lấy tên đó thì lại tiếp tục chuyên bát gạo lần lượt đi các mâm khác, nếu chọn tên khác thì sẽ gọi lấy một tên và lại nhúp gạo đặt lên, nếu số hạt gạo mà chụm hơn, nhiều hơn thì lấy tên đó. Tất cả các mâm, tất cả mọi người đều có quyền đồng ý chọn tên cháu với hình thức trên. Đó là gia đình khá giả, còn gia đình túng thiếu không làm thủ tục đó, mà chỉ ông bà hoặc bố mẹ đứa trẻ đặt thế nào gọi thế đó, nhưng vẫn phải thắp hương, có con gà cúng tổ tiên, bà mụ và đưa đứa trẻ ra mắt tổ tiên.

c. Về quy mô: Nhà khá giả có thể mổ lợn ba bốn chục cân trở lên mời họ hàng nội ngoại, xa gần. Gia đình túng thiếu chỉ cần con gà, ông bà ngoại (nếu ở gần) và một hai gia đình xung quanh. Nhưng nếu là gia đình sống với hàng xóm không hoà thuận thì chỉ có người trong gia đình thôi.

2. Về tên gọi

Người Giáy Lào Cai không chú ý đến nghĩa của tên lăm, điều họ chú ý nhất khi đặt tên cho con cháu là không trùng với tên của ông bà nội ngoại, cô dì, chú bác nội ngoại.

Tên gọi của người Giáy có hai điều có thể coi là có ý nghĩa: 1. người Giáy hay chọn các mỹ từ để đặt tên. Các mỹ từ đó theo quan niệm của người Giáy. 2. Tên của người Giáy được gọi theo âm của người Giáy, như: Liềng (Lương), Mìn (Minh), Phang (Phương), Lìu (Liu), Dín (Anh) ..

3. Người Giáy Lào Cai gọi tên theo tên con, cháu, chồng, vợ

- Khi đôi vợ chồng trẻ đã có con, đồng thời cũng mất luôn tên của mình. Ví dụ: khi đã đặt tên con là Minh hoặc Mai..., thì người ta chỉ còn gọi : bố Minh, mẹ Minh, bố Mai, mẹ Mai... mà không được gọi tên cũ nữa, nếu gọi theo tên cũ là xúc phạm, vì tên đó chỉ để cho những ai còn “đơn độc”. Còn khi đã thành gia thất rồi ... và không còn trẻ con nữa thì không được gọi tên đó.

- Còn ông bà nội, ngoại khi có cháu cũng được gọi theo tên cháu là ông nội Minh, bà nội Minh, ông ngoại Mai, bà ngoại Mai... Khi chưa có cháu gọi theo tên con, khi đã có cháu lại gọi theo tên cháu. Riêng về bên ngoại khi chưa có cháu nội, nghĩa là có cháu ngoại trước thì gọi theo tên cháu ngoại, nhưng khi có cháu nội thì lại được gọi theo tên cháu nội.

Phải gọi theo tên cháu không chỉ có ý nghĩa nhưng gọi theo tên con, mà còn hơn ở chỗ là “đã lên bậc” và mức độ nào đó cũng gọi là “lên lão”, nhưng sâu xa hơn là đời nối đời, bởi vì người Giáy sợ nhất không có người nối dõi. Như vậy, nếu mình mãi mãi vẫn gọi cái tên mà lọt lòng cha mẹ đặt cho cũng đồng nghĩa coi từ “cô đơn” và tự tuyệt tự.

- Gọi theo tên chồng, tên vợ: Khi người con gái đã có chồng, họ hàng nhà chồng sẽ gọi người con gái đó theo tên chồng, như: chồng tên là Phương thì người vợ sẽ là vợ Phương, thím Phương, dâu Phương, cháu dâu Phương ... ngược lại bên họ của vợ sẽ gọi chồng người con gái theo tên người con gái, nếu người con gái tên Mai, người chồng sẽ được gọi là: con rể Mai, anh rể Mai, cháu rể Mai, chú rể Mai.

4. Người con gái Giáy Lào Cai mang họ chồng

Khi người con gái đã có chồng thì mang họ chồng. Điều đó được thể hiện khi khấn vái người ta sẽ chỉ gọi: Vàng Mè Lâm (Vàng Mẹ Lâm – tên con là Lâm, họ nhà chồng là Vàng). Lù Mè Dín (tên con là Dín, họ chồng là Lù).

Nghĩa là người con gái Giáy, khi đã đi lấy chồng là mất luôn họ và tên của mình. Họ là họ của chồng, tên là tên của chồng, khi có con lại mang tên con. Từ khi có chế độ Nhà nước của nhân dân, trong các hồ sơ, giấy tờ thì được ghi tên mình, nhưng trong tộc người Giáy vẫn gọi theo cách gọi trên.

II. LỄ CÚNG GỌI HỒN

Người Giáy Lào Cai gọi là “Ráy vắn” hoặc “Hèo vắn” có nghĩa là “gọi hồn”. Từ “Ráy” mang nghĩa: nhắc đến, mời, nói tới, gọi; còn “hèo; chỉ mang ý nghĩa : gọi, ới. Như vậy, “Ráy vắn” là gọi hồn, mời hồn... và “hèo vắn” cũng có cùng ý nghĩa đó.

Người Giáy coi lễ cúng gọi hồn rất thiêng liêng. Đó là sự chăm sóc của người thân đối với mình, là sự hiếu nghĩa với ông bà, cha mẹ ... Do đó gọi hồn có các dạng sau đây:

1. Nhất thiết phải làm lễ cúng gọi hồn

- Sau tang lễ, chậm nhất là sau ba ngày, đối với cuộc gọi hồn này có hai lý do: một là, con cháu người thân trải qua một cuộc biến động lớn về tình cảm, về tâm lý, làm cho mọi người mệt mỏi, nói một cách khác là “hồn bay, phách lạc”, cho nên phải gọi hồn của những người còn sống trở lại với thân xác họ. Hai là: hồn của con cháu, của người thân đưa tiễn hồn không biết đường quay về, có thể lạc đường về và cũng có thể dọc đường hồn bị vướng mắc hoặc bị bắt giữ, nên phải gọi hồn về.

- Người phụ nữ sắp đến ngày sinh (khoảng tháng thứ 7). Người Giáy quan niệm là: người phụ nữ mang thai, hồn sẽ đi trú ở hồ ao, sông suối, do đó thân xác lúc nào cũng mệt mỏi, bả hoải; mặt khác, người mang thai luôn lo lắng về chuyện “mẹ tròn, con vuông”. Không hiểu mình có qua được cuộc sinh nở không? Con sinh ra có khoẻ mạnh không?... Và có thể dẫn đến “hồn bay phách lạc” làm cho người mẹ ốm yếu, không đủ sức khi sinh nở.

Lễ cúng hồn này chủ yếu là đi đến các ao hồ, sông suối để gọi hồn về, mà tượng trưng cho các ao hồ là chậu nước và những con cá trong chậu.

Ý nghĩa là như vậy, song chủ yếu là khi đẻ con so, đẻ đứa thứ 2 nhà nào khá giả thì vẫn làm. Còn những gia đình túng thiếu, nhất là hai vợ chồng trẻ không nơi nương tựa, họ cũng không có cách nào khác là “lờ” đi, rồi cũng qua.

Nhưng ở đây, có một vấn đề về tình cảm và về xã hội, đó là sự quan tâm chăm sóc của họ hàng hai bên nội ngoại, nhất là họ nội đối với con dâu, cháu dâu; về xã hội, người ta xem đó là sự quan tâm chăm sóc nhau của gia đình, họ hàng. Do đó, đứa con dâu, dù có túng thiếu cũng cố chạy vạy mà làm, cho nên trong người Giáy lo cưới vợ cho con rồi là lo tiếp lễ cúng gọi hồn “vượt cạn” đó cho con dâu!

- Trải qua một cuộc biến động, tác động tới tâm lý, tình cảm, như: chết hụt do một tai nạn nào đó, hay sống sót sau một trận chiến đấu... Những người thân, nhất là cha mẹ đối với con cái, anh em ruột thịt... sẽ tổ chức cúng gọi hồn cho người vừa thoát nạn đó. Người Giáy quan niệm những sự việc, sự kiện không hay đó làm cho “hồn bay phách lạc”. Nhưng cái sâu xa ở đây là sự quan tâm tới nhau, sự chăm lo của họ hàng, người thân. Đó chính là sự động viên tinh thần.

2. Thể hiện sự quan tâm đối với nhau

Cha mẹ già thường hay mệt mỏi, kém ăn, ít ngủ, gầy yếu. Nếu con cháu quý trọng, thương yêu, họ mời thầy cúng đến gọi hồn cho các cụ. Mỗi lần làm như vậy thấy các cụ cảm thấy vui lên, ăn tốt hơn và hay chuyện trò hơn...

Nhưng sâu xa, chính là các cụ thấy được sự hiếu thảo của con cháu, là tình thương yêu, quý trọng của người thân. Cho nên lễ cúng gọi hồn này con cháu phải về khá đầy đủ, và hôm đó rất nhộn nhịp, có khi biến thành cuộc vui của gia đình. Con cháu, người thân vui vẻ, ca hát chúc tụng các cụ sống lâu, vui khoẻ.

Sau một chuyến đi xa lâu ngày trở về: Quan niệm của người Giáy cho là đi xa, đi nhiều nơi, ở lâu nơi đất khách quê người, hồn sẽ ở lại những nơi đó, cho nên cần làm lễ gọi hồn về.

Sau một trận ốm nặng, thập tử nhất sinh, nay bệnh đã khỏi. Đó cũng là một lần “hú vía” và cũng có thể “hồn bay phách lạc”, phải làm lễ gọi hồn về.

Người cứ mệt mỏi, kém ăn, ít ngủ, xanh xao mà không tìm ra bệnh gì cả. Người Giáy gọi là: hồn không còn ở xác, cần phải gọi hồn về.

Trong cuộc sống thực tế, còn một số trường hợp nữa có thể làm lễ gọi hồn. Nhưng, những trường hợp trên thường được diễn ra trong cuộc sống của người Giáy ở Lào Cai.

3. Đồ cúng trong lễ gọi hồn

Thường là 1 con gà, 1 con vịt, hoặc chỉ là 1 con gà, một miếng thịt lợn, một quả trứng rán, 5 bát xôi màu. . . Nhưng nếu gọi hồn cho bố mẹ già, nhà nào có cuộc sống khá giả có thể mổ lợn ba bốn chục cân, như là một lễ chúc thọ cha mẹ.

Lễ cúng hồn của người Giáy Lào Cai được coi là thiêng liêng, nó thể hiện sự quan tâm chăm sóc của người thân, của họ hàng. Đó là tình cảm, là sự thương yêu đùm bọc lẫn nhau. Vì vậy, lễ cúng gọi hồn ngoài gia đình, họ hàng làm lễ gọi hồn người thân ra, người ta cũng bắt những gì tác động đến “hồn bay phách lạc” người thân của họ phải chi phí, phải tổ chức gọi hồn. Như vậy, ở góc độ xã hội mà nhìn nhận, lễ cúng hồn của người Giáy có tính nhân văn, rất tình người và thể hiện sự chăm lo cho nhau.